

21 березня відомому українському письменникові Юрію Мушкетіку виповнюється 85 років

Юрій МУШКЕТИК: «Я не марнославний...»

Герой України Юрій Мушкетик належить до невеликої когорти найпопулярніших сучасних прозаїків старшого покоління. Кожен значний його твір – то міцний сплав розкутої уяви й великої дослідницької роботи. Уже в першому великому за обсягом історичному романі «Семен Палій» (1954), який написав ще студентом, було пущено в обіг цілу низку невідомих фактів із життя фастівського (білоцерківського) полковника й керівника

козацько-повстанського руху наприкінці XVII – початку XVIII століть. Значного розголосу набув другий роман із промовистою назвою «Гайдамаки» (1957). Промовистою хоча б тому, що в ньому, як

і в попередньому творі, відбиті складні хитросплетіння епохи, яку не раз змальовували й перемальовували на догоду різним ідеологіям. Тоді, в похмуру (хоча вже й післясталінську) добу, одних захоплювало, а других дивувало, що молодий письменник із Чернігівщини взявся за дослідження вкрай складної тематики. Була й третя група прискіпливих «читачів» – тих, хто за давньою звичкою надсилав доноси в усі високі інстанції тодішньої радянської імперії. Та ніхто не знав, що автор уже тримає в потаємному місці уривки з унікального літопису – уривки, які, зокрема, виразніше, правдивіше змальовують постать Максима Залізняка.

66

Слова спокути й любові

Через довгі роки (після закінчення філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та аспірантури, тривалого вивчення античної давнини, різноманітної громадської діяльності, втеч від слави й суєти суєт) Юрій Мушкетик, ніби вперше, поклав на письмовий стіл уривки з того літопису й занотував заспівні рядки нового твору – слова спокути за давній роман про Максима Залізняка й слова сповіді, істинної синівської любові до українського народу.

Після символічного вступу так продовжив дослідницьку й водночас гостросюжетну оповідь «Прийдімо, вклонімося»: «Пізньою ранковою порою спекотного червневого дня 1957 року біля телефонного стовпа з прибитим до нього фанерним вказівником «с. Медведівка» з автобуса «Черкаси-Чигирин» виїшов юнак років двадцяти чотирьох з чорним клейончатим портфелем у руках». В образі головного героя Олега – аспіранта, який працює над кандидатською дисертацією про Коліївщину, – легко вгадується сам автор. Прозаїк цього й не приховує.

Нещодавно я нагадав ювілярові, що перше інтерв'ю в нього брав ще 1976 року. Юрій Михайлович умить зронив:

– Пам'ятаю. Тоді я зустрів вас у домашніх капцях і не почаствував чаєм... Каюся.

– До речі, пантофлі були брунатні...

– Це вже призабулося.

– Ви нервово ходили кабінетом, тримаючи в руках журнал «Дружба народів». Розгортали його, кидали оком на якийсь текст.

– Там були мої публіцистичні роздуми про життя й літературу. Не хотів повторюватися, шукав свіжого слова, а воно втікало: чимало незручних запитань було поставлено.

– Через роки й роки після тієї розмови ви очолили Національну спілку письменників України. Попередник Павло Загребельний стояв на її воротах, як Цербер: пильнував, щоб трудівників пера було не більше тисячі. А ось за вашого керівництва...

– Ряди письменників почали примножуватися. Але я й сьогодні вважаю, що їх замало. Що таке для нашої сорокап'ятимільйонної країни дві тисячі майстрів слова? Це краплина в морі.

– А може, росинка в пустелі?

– Так чи так, а літературний процес ледь жевріє, систему розповсюдження книжок зруйновано,

про гонорари я вже мовчу. Важке становище моїх колег просто пригнічує. Відомі автори не можуть передплатити хоча б два-три журнали, купити кілька книжок на місяць, бо заощаджують мізерні пенсії. Важко підтримувати будь-які – творчі, інформаційні, просто приятельські, людські контакти з письменниками Москви, Санкт-Петербурга, Мінська. Прибалтику я вже й не згадую, а Польща, тим більше Франція та США бачаться лише в казковому сні.

– Ваш шлях у літературу, та й у літературі, не був звивистим. Але ви, здається, ніколи не йшли напролом.

– Ми жили в жорстких рамках тоталітарної системи, хоча далеко не завжди діяли за її правилами. Була виснажлива боротьба з цензурою, шліфувалося вміння писати правду бодай між рядками... Жага правди – ось що вело мене від роману до роману. А ще – любов. До рідної землі, до народу і його слова.

– Коли ви, відомий письменник, лауреат багатьох престижних премій, востаннє були на Канарських островах?

– Чув про такі. Але не певен, що бодай один із наших колег відпочивав там. А ось я колись побував на

одному з українських островів, а потім написав роман «Останній острів», за який мені й сьогодні не соромно.

– **А за інші твори?**

– Повірте, я дуже самокритичний. Багато моїх романів уже вмерли, деякі – вмирають сьогодні. Боляче це відчувати, знати. Але втішає те, що є твори, які все ж таки переживуть автора (скажімо, роман «Біла тінь» та повість «Обвал»). Поки що я переконаний у цьому. Поки що...

– **За «Білу тінь» вас тоді, в сімдесяти роки минулого століття, піддали жорсткій критиці.**

– Було й таке. Дивно сьогодні, але піддавали остракізму не за щось бодай умовно антирадянське, а за звичайнісінький – щоправда, поглиблений – психологізм. «Біла тінь» – мій, сказати б, найпсихологічніший роман. «Останній острів» критикували за спробу змалювати острівця українського в Україні, а повість «Обвал» – за спробу змо-

делювати всю радянську систему на прикладі нікчемного існування одного інституту. Повість прихильно оцінювали за кордоном, зокрема Іван Кошелівець наголосив, що це «єдиний шедевр радянської доби».

Не кожен горобець знає, що таке мушкет

– **Що допомагає вам постійно бути у творчій формі?**

– Це «що» втілене в продовжувача мого роду: онучці-розумниці й онукові. Він – мій земний ангел.

– **Не кожен український горобець знає, що таке мушкет і хто такий Мушкетер. І це, крім усього іншого, тому, що ви не вмієте «розкручувати» свій імідж.**

– Не хочу галасу. Я знаю свого читача. Він сам знайде мої книжки. До того ж, чесно кажучи, я не мар-

нослашний. Слава минає – література залишається.

– **Ви багато читаете. Колись, пригадує, ви захоплювалися романом Селімовича «Дервіш і смерть». Як оцінюєте його сьогодні? Які письменники вам подобаються?**

– Роман Селімовича – один із найвидатніших творів психологічної прози двадцятого століття. Люблю класичні романи Толстого, Достоевського, «Тихий Дон» Шолохова, прозу багатьох і багатьох українських письменників, а

також твори Джойса, Кафки, Пруста, Фолкнера... Я читаю щодня.

– **А пишете?**

– Намагаюся щоранку сідати за письмовий стіл.

– **Над чим працюєте останнім часом?**

– Пишу невеличкі оповідання, етюди, замальовки.

– **А широкоформатне полотно вимріюється?**

– Для великого роману ще не знайшов наскрізної ідеї.

Благословляли всіх іконами

– **Якось ви прохопилися замріяним словом, що завершили книжку спогадів. Коли вона побачить світ?**

– До книжки там далеко... А втім, дещо написав. І відклав у далеку шухляду. Нехай полежить, бо там загадується багато й нині живих знайомих, зокрема й тих, хто був стукачем, доносив зі своєї волі.

– **Під час розмов ви не раз і не двічі не просто цитуєте вірші найрізноманітніших авторів, а частогусто наводите їхні невідомі рядки. Звідки вони?**

– З рукописних варіантів. Брав їх до рук, але не для збереження – для пам'яті. Знав, що для КДБ немає потаємних місць: скрізь знайшли б. Скажімо, вірші Миколи Холодного. За радянської влади він так написав про 1933 рік: «Жінка кинула чоловіка, і торби на горба. Подаруй їй, владико, колосочок з герба». Або ж такі рядки мого крученого, тертого-перетертого земляка (земля йому пухом!): «Сьогодні в церкві коні ночують і воду п'ють, // Сьогодні новим іконам люди поклонили б'ють, // Сьогодні в нашій країні новий зробили літак, Сьогодні дядько в полі гнилий знайшов буряк, // Сьогодні побільшало люду по той бік тюремних ґрат, // Сьогодні у клубі лекція: «Людина людині брат». Усе це – з давньої пам'яті, а тому цитую, можливо, не зовсім точно.

– **Тривалий час ви були головним редактором журналу «Дніпро». Згадуєте про це видання?**

– Звичайно. То була одна з найцікавіших сторінок мого життя. Справді-бо, писання прози, надто ж історичних романів, – це багатодинна праця за столом упродовж не одного місяця. Що тут згадувати? А ось видання журналу...

– **І керівництво рідною Спілкою письменників.**

– Це такий вулкан, таке плетиво... Тисячі нагальних справ, хитро-сплетіння доль, вибухи характерів. Колеги рідко приходили, щоб поділитися радістю. Несли горе, вимоги, прохання, чорні слова про своїх побратимів, вихлюпували заздросці, проклинали один одного... Усе це в жодних мемуарах не охопиш. А в мене – хіба що розрізнені начерки. Отож ходжу Кончею-Озерною й знову згадую, згадую. Або стю на подвір'ї. Повторю і вам, як уже колись казав: «Я сьогодні, мов дика груша у полі восени, обснована бабиним літом». І все ж таки намагаюся жити правдою. Як мовили стародавні латиняни, щоб ніхто через мене не одягнув чорного плаща. Так мене виховували в родині.

Коли мої батьки одружилися, мати була із заможної сім'ї. Батько її, мій дід, закінчив життя у сибірській глушині. Вони благословляли всіх іконами. Ці ікони висіли в хаті. Батько пройшов фронти громадянської війни. До хати часто заглядали більшовики, глузували з тих ікон. І батько якось не витримав – викинув їх у сні. Мати тихенько забрала образи

й заховала в клуні. І щодня заходила туди хреститися. Я прагнув жити за Божими заповідями, намагався не заподіювати кривди, не чинити лиха, а робити в міру своїх сил добро.

Пригадалося вісімдесятиріччя письменника. Після лагідного запрошення на ювілей ми з поетом Віктором Женченком купили квіти й щось до них, взяли фотоапарати, аби зафіксувати урочисте дійство. Та на подвір'ї біля скромного будиночка було порожньо. Ні телекамер, ні колег. Господар у світлому, але не святковому, а буденному вбранні запросив до оселі. Із наших колег там був лише імпозантний Дмитро Павличко. Юрій Михайлович вибачливо пояснив, що сусіди його вже привітали (мав на увазі тих письменників, які мешкали в Кончі-Озерній). Після небучних тостів Дмитро Павличко, ніби між іншим, запитав ювіляра: «То вас нагородили?». Юрій Михайлович якусь хвильку помовчав і тихо зронив: «Та нагородили». Ще помовчав і додав у напруженій очікувальній тиші: «Дали Героя України». Оплесків не було. Просто всі, хто прийшов привітати господаря з ювілеєм, широко засвітилися обличчями. А господар несподівано з боєм зітхнув: «Немає й уже ніколи не буде в Кончі-Озерній бобрових хаток».

Розмову вів
Микола СЛАВИНСЬКИЙ.